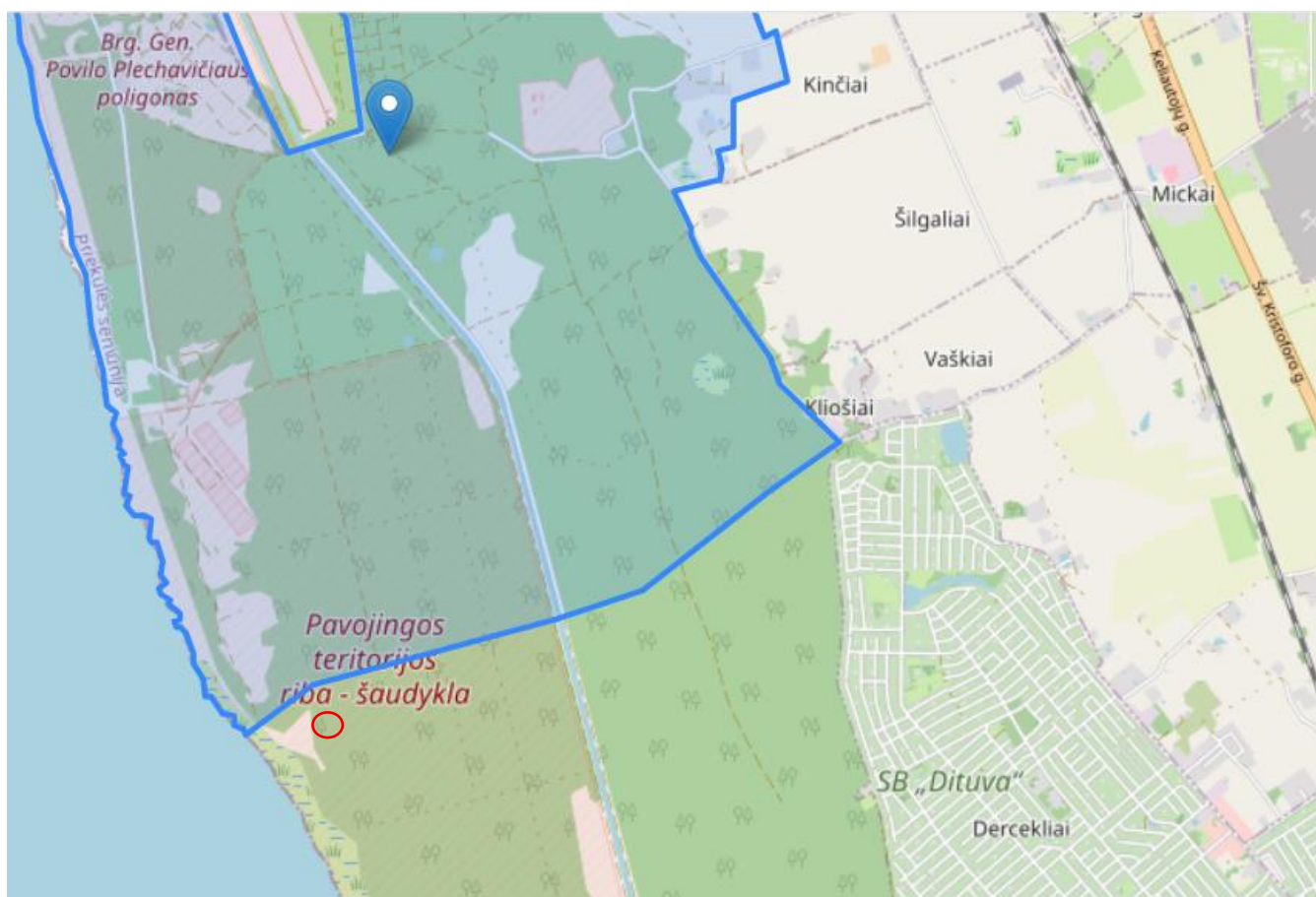

BUVUSIO LŪŽIJOS IR ŠĖPARIJOS KAIMO NEVEIKIANČIOS KAPINĖS, KAIRIŲ K., PRIEKULĖS SEN., KLAIPĖDOS R. SAV.

PLANINĖ SITUACIJA

Neveikiančios kapinės išsidėsčiusios apie 10 km į pietus nuo Klaipėdos, apie 5 km į vakarus nuo Dituvos esančio Kairių kaimo pietvakarių pakraštyje, Kuršių marių rytinėje pakrantėje. Jos patenka į Kairiuose įsikūrusio Lietuvos kariuomenės Brg. Gen. Povilo Plechavičiaus poligono teritoriją, yra prie ribos su poligono šaudykla.

Kapinės išsidėsčiusios istorinėje XX a. antroje pusėje sunykusio Lūžijos Šėparijos kaimo teritorijoje, už Lūžijos botaninio draustinio ribų.

Ikonogr. Nr. 1.

Kapinių vietos planinė situacija Klaipėdos r. sav. gyvenviečių ribų žemėlapyje.

Interneto prieiga

https://www.vietoves.lt/ribos/Kairiai/Priekul%C4%97s_seni%C5%ABnija/Klaip%C4%97dos_rajono_savivaldybe

IŠ LŪŽIJOS IR ŠĖPARIJOS KAIMO ISTORIJOS

Lūžija ir Šėparija – buvęs kaimas ir girininkija Kuršių marių pakrantėje tarp Kairių ir Klišių kaimų. Istoriniuose šaltiniuose minimas pavadinimais *Lusze ir Schäferei* (1725), *Schäferey* (1785). Daugelyje kartografinių šaltinių pavadinimu *Lūžija* žymėtas tik miško masyvas (giria), o kaimas vadintas *Stenceliais*, vok. *Schäferei* (1923), liet. *Šėparija* (1936). Kartais visa gyvenvietė vadinta liet. *Lūžija* (1923; 1926, 1938). Prijungus kraštą prie Lietuvos, vadintas *Šėparija ir Lūžija*. Vardas *Lūžija* siejamas su senąja pavadinimo forma *Lūžė* (1725), išvedama iš žodžio *lūžà* – *miško išvarta, tankmė*.

Šėparijà yra vokiško žodžio *Schäferei*, reiškiančio *avių ganyklą*, sulietuvinta forma. T. y., vietovardis siejamas su Lūžės pievomis ir avių ganyklomis jose¹.

Lūžija 1519 m. gavo žvejybos mariose privilegiją. XVIII a. ji siejama su gretimu iš šiaurės pusės Stariškės kaimu. 1785 m. šaltinyje vok. k. vadinama *Starischken Stenzel Michel Stutten*, nurodant, kad *Michel Stutten* yra atskira vietovė su 7 girios prižiūrėtojo kumečiais, o Lūžija vadinama *Stenzel*. 1785 m. duomenimis, bendrai minima Stariškės, Lūžijos ir Šėparijos teritorija priklausė mišrių kaimų (*Melierte Dorf*) šatulinėje žemėje (miškinga vietovė) kategorijai. Ji naudota kartu su tarnybine Kliošių (miškų urėdijos) žeme. 1798 m. Lūžija gavo privilegiją iš užpustytų Karvaičių perkeltai karčėmai². XIX a. būta 15 sodybų, 132 gyv., vyravo lietuvių kalba. Nuo XIX a. antrosios pusės Lūžijos ir Šėparijos kaimą iš rytų pusės riboja iškastas Vilhelmo kanalas. Ties kaimu per jį buvo įrengtas tiltas. Kaimo gyventojai vertėsi žvejyba, laukininkyste. 1889 m. įkurta Lūžijos pradžios mokykla, kurioje tarpukariu mokyta lietuvių kalba (1, p. 137). 1897 m. Lūžijoje atidaryta vandens matavimo stotis. 1905 m. duomenimis, Lūžijoje ir Šėparijoje buvo 261 gyv., iš jų 97 proc. – lietuvių³. 1916 m. duomenimis Lūžija ir Šėparija – Sendvario valsčiaus kaimo bendruomenė su girininkija (*Landgemeinde und Försterei*; žr. 2-ą nuor., S. 88). 1910 nutiestas Lūžijos–Mickų kelias su tiltu per kanalą (Antrojo pasaulinio karo pabaigoje susprogdintas, likę mūrinės atramos). XX a. pradžioje kaimą sudarė pamariu apie 4 km nusitęsę nedideli žvejų ir žemdirbių laukininkų vienkiemiai (3).

XX a. pirmoje pusėje Lūžijos ir Šėparijos kaimą iš šiaurės ir rytų supo valstybinis Kliošių miškas, iš pietų – drėgnos Lūžės pievos (*Luhzewiesen*). 1926 m. kaimas užėmė 368 ha, turėjo 210 gyventojų, 1941 m. – 193 gyv. Prieškario gyventojai prisimena, kad „<...> Lūžija arba kaip tada vadino Šėparija (buvo) <...> gražus kaimas, <...> arti marių. Viena ilga gatvė su žvejų trobomis. Prie kiekvienos trobos – po <...> valtį, o prieplaukoje – dar po vieną. <...> Ir mokykla ant marių kranto bestovinti“⁴. Kitų prisiminimuose – „<...> Nuo Mickų kaimo eina krantinė – žvyrkelis pro Vaškių mokyklą, pro girininkiją, per trečią kanalo tiltą, per mišką tiesiai į pamari. Prie marių buvo Šėparijos-Lūžijos kaimas. Iš vienos pusės marios, iš kitos miškas, o viduryje ilgas kaimas. <...> palei marios ėjo vieškelis. Kairėj pusėj – marios, dešinėj pusėj – ūkininkų-žvejų sodybos. Prie kiekvieno namo patvoryje gulėjo valtys, <...> o nendryne, prieplaukoje plūduriavo naujos smaluotos valtys bei kurėnai. <...> Šėparija turėjo ir savo gražią mokyklą, kuri taip pat buvo ant marių kranto, Buvo ir parduotuvė. Ji priklausė Teizingiui. To gražaus rojaus kampelio šiandien nebėra“⁵.

Lūžijos ir Šėparijos kaimo raida susijusi su Karališkosios Kliošių urėdijos Lūžijos girininkijos veikla. Pavadinimu *Stenzel Michel Stutten* Lūžijos eigulio pareigybė minima XVIII a. Lūžijos girininkijos sodyba stovėjo kaimo rytų pusėje, prie XIX a. antroje pusėje iškasto kanalo, palei kelią į Mickus. Be tarnybinės žemėvaldos, Lūžijai priklausė vandens medžioklės plotai mariose⁶.

Kaimas visiškai sunaikintas sovietmečiu jam patekus į Klišių-Tyrų miške 1949 m. įsikūrusio sovietinės kariuomenės poligono teritoriją. Karo pabaigoje pasitraukusių gyventojų sodybų dalis sunyko pokaryje, į sovietinio poligono teritoriją patekusios sodybos nukeltos. Lūžijos ir Šėparijos kaimo istorinė teritorija po nepriklausomybės atkūrimo nuo 1995 m. priklauso Lietuvos kariuomenės Kairių poligonui⁷.

¹ Kiseliūnaitė Dalia, Klaipėdos krašto toponimai: istorinis ir etimologinis registras, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020, p. 137, 180.

² Sembritzky Johannes, Geschichte des Kreises Memel. Memel, 1918, S. 88, 217.

³ Pėteraitis Vilius, Purvinas Martynas, Lūžija, Šiporiai (vok. Schäferei)/Mažosios Lietuvos enciklopedija, interneto prieiga <https://www.mle.lt/straipsniai/luzija>

⁴ Barauskienė Edita. Gyventojų pasikeitimas pokario metais (1945–1960)/Priekulė. Mažas miestelis prie didelio kelio, UAB „Judex“, 2005, p. 181–182.

⁵ Marijos Skrabs apsakymas apie savo vaikystę ir save/Priekulė, p. 435.

⁶ Duomenys – iš interneto prieigų <https://www.mle.lt/straipsniai/kliosiu-misko-uredija>; <https://www.mle.lt/straipsniai/miskininkai-klaipedos-kraste>; <https://www.mle.lt/straipsniai/girininkija>; <https://www.mle.lt/straipsniai/girininkiju-pastatai>

⁷ Informacija iš interneto prieigos

https://web.archive.org/web/20120312034926/http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/dragunu_batalionas

LŪŽIJOS IR ŠĖPARIJOS KAIMO KAPINIŲ DATAVIMAS

Tikslus kapinių įkūrimo laikas, trūkstant istorinių duomenų, nenustatytas. Remiantis aplinkybe, kad kašte kapinės turėjo kiekvienas kaimas, o Lūžijos ir Šėparijos kaimo raida siekia XVI amžių, tikėtina, kad panašiu laiku, XVI–XVII a. įkurtos kaimo kapinės. Atskiru sutartiniu ženklu jos užfiksuotos XVIII a. pabaigos – XIX a. pradžios žemėlapyje (Ikonogr. Nr. 6) ir vėlesnėje kartografijoje. Dėl kapinių uždarymo laiko duomenų neišlikę. Esama nuomonės, kad kapinėse dar laidota Antrojo pasaulinio karo pabaigoje (palaidoti žuvę keli sovietų kariuomenės kareiviai). Apytiksliai kapinės datuotinos XVII a. (XVI a.?) – XX a. viduriu. Tikslias chronologines ribas būtų galima nustatyti teritorijos archeologiniais tyrinėjimais.

PASKIRTIES RAIDA

Pirminė istoriškai susiklosčiusi – kaimo kapinės, kuriose laidoti vietos gyventojai.

KAPINIŲ APIBŪDINIMAS

Neveikiančios kapinės yra istorinėje Lūžijos ir Šėparijos kaimo teritorijoje, dabartinės Kairių kaimo teritorijos pietvakarių pakraštyje. Kapinės yra arti marių, apsuptos miško, Lietuvos kariuomenės Kairių poligono teritorijoje (Ikonogr. Nr. 1). Anksčiau kapinės buvo pasiekiamos keliu,ėjusiu iš šiaurės rytuose, kitapus kanalo įsikūrusio Vaškių kaimo per kanalo tiltą į Lūžiją. 1939 m. duomenimis, Lūžijos kapinėse užrašytos pavardės buvo daugiausia lietuvių ar kuršių kilmės – 55 (77,5%) iš 71 (3).

Buvusio Lūžijos ir Šėparijos kaimo neveikiančios kapinės yra vienos labiausiai suniokotų pamario rytinės pakrantės senųjų gyvenviečių kapinių. Tą, matyt, lėmė aplinkybė, kad kaimas sunykęs, o prie jo sunykimo prisidėjo tai, kad nuo 1949 m. kaimas pateko į sovietų kariuomenės poligono teritoriją.

Archyvinių šaltinių apie Lūžijos ir Šėparijos kaimo kapines nerasta. Jos randamos schemiškai pažymėtos XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios – XX a. antrosios pusės kartografijoje, t. p. ir sovietiniuose kariniuose topografiniuose žemėlapiuose. Tačiau kapinių aprašymų, jas užfiksavusios ikonografijos neišlikę. Publikacijose apie kaimą ir kapines užsimenama tik vienu kitu sakiniu žmonių prisiminimų lygmenyje. Pvz., minima, kad Lūžijoje ir Šėparijoje „<...> Prie pagirio prisiglaudusios, ant smėlio kalnelio buvo gražios tylios kapinaitės – žvejų amžinojo poilsio vietelė. Šiandien jos apleistos ir išniekintos. Tik du gražūs raudonų plytų vartų stulpai liudija, kad čia šėparninkų amžinojo poilsio vietelė. Kartais dar paklydęs pakeleivis praeidamas nulenkia galvą“ (5).

Tikėtina, kad kapinės buvo aptvertos. Išlikę trys XIX a. antrosios pusės – XX a. pradžios kapinių tvoroms būdingi degtų molio plytų mūro keturšoniai vartų stulpai keturšlaičiais stogeliais. 1949 m. į sovietinio karinio poligono teritoriją patekusios uždarytos neveikiančios kapinės XX a. antroje pusėje, kaip ir dauguma krašto senųjų kapinių, labai nuniokotos. Vandalių iškasinėtos sunykusios kapavietės apaugusios žole, krūmeliais. Kapinės 1994 m. aplankiusių krašto išeivių iš Vokietijos akimis, „<...> Kapinės primena džungles. Jos visiškai apaugusios piktžolėmis ir visokiais augalais. Pušys ir eglės užaugo, viskas susisiejo ir susijungė su šalia esančiu mišku. Turėjome pereiti per krūmus ir krūmų brūzgynus, kad pasiektume kapinių vartus. Trys mūriniai vartų stulpai vos laikosi. Už jų – užmiršti, sunykę, suniokoti kapai. Šen bei ten geležinių kapų kryžių fragmentai. Atrodo, kad net mirusieji paliko šią net vardo nebeturinčią žemę“⁸.

Kapinių teritorijoje palaidojimus identifikuojančių ir kitų kapaviečių įrangos elementų (paminkliniai akmenys, kryžių lentelės su epitafijomis, kapų apvada) neišlikę, išskyrus kelis dekoratyvius metalinius kaltinius kryžius be lentelių su įrašais ir kryžių fragmentus, mūrinių antkapių, jų postamentų nuolaužas.

Pastaruoju metu kapinių teritorija ir prieigos išvalytos nuo krūmų brūzgynų, surinkti ir prie medžių kamienų sustatyti po teritoriją išsimėtę pavieniai metaliniai kaltiniai kryžiai ir jų liekanos.

Esama teiginių, kad *Kairių kapinėmis* vadintose Lūžijos ir Šėparijos kaimo kapinėse karo pabaigoje buvo palaidoti 7 per baigiamuosius mūšius žuvę sovietų kareiviai. Vėliau 6 žuvusiųjų palaikai buvę perkelti į 1967 m. kitapus marių Alksnynėje įrengtą memorialą per Antrąjį pasaulinį karą žuvusiems sovietų kareiviams (išmontuotas 2022 m.), 1 – į sovietų karių kapines Gargždų parke. XX a.

⁸ Schäferei/Memeler Damfboot, 20 September 1994, No. 9, S. 146.

aštuntajame dešimtmetyje iš memorialo 6 palaikai perkelti į karių kapus prie Klaipėdos Skulptūrų parko⁹. Tačiau šių teiginių patvirtinimui trūksta archyvinių šaltinių.

Ikonogr. Nr. 2.

Buvusių Lūžijos-Šėparijos kaimo kapinių plytų mūro vartų stulpai 1994 m. nuotraukoje iš Rytprūsių vaizdų archyvo *Bildarchiv Ostpreussen*, aut. nežinomas, interneto prieiga <https://bildarchiv-ostpreussen.de/suche/index.html?ids=142862>

⁹ Nikitenka Denisas, Aiškėja Alksnynės akmens likimas//Vakarų ekspresas, 2022-10-21, interneto prieiga <https://ve.lt/gyvenimas/aiskeja-alksnynes-akmens-likimas>

Ikonogr. Nr. 3.

Kapinių tvoros vartų stulpai. 2024 m. nuotr.

Interneto prieiga

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=3930050693986727&set=pcb.3930051633986633>

Ikonogr. Nr. 4.

Kapinių teritorijos fragmentas. 2024 m. nuotr. Interneto prieiga

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=3930050693986727&set=pcb.3930051633986633>

Ikonogr. Nr. 5.

Išlikę metaliniai kaltiniai kryžiai ir jų nuolaužos. Margaritos Ramanauskienės 2026-04-19 nuotrauka.

IŠVADA

Nuo XX a. vidurio neveikiančios Lūžijos ir Šėparijos kaimo kapinės XX a. antroje pusėje visiškai sunykusios. Iš kapinių istorinės įrangos elementų išlikę tik XIX a. antrosios pusės – XX a. pradžios kapinių tvoroms būdingi degtų molio plytų keturkampiai stulpai ir keletas XIX a. – XX a. pradžios kapavietėms būdingų kaltinių metalo kryžių ir jų fragmentų. Buvusi kurį laiką labai apleista nuniokotų kapinių teritorija ir artima aplinka pastaruoju metu tvarkoma visuomenės iniciatyvų pastangomis.

Nežiūrint sunykimo fakto, istoriniu požiūriu kapinių teritorija yra vienas iš buvusio pamario Lūžijos ir Šėparijos kaimo istorinio kraštovaizdžio įprasminimo aplinkoje akcentų, atspindinčių kapinių pamario gyvenviečių urbanistinėje struktūroje lokacijos tradicijas, tam tikrą jas įkūrusio kaimo savitumą.

Istorikė Janina Valančiūtė

NUORODOS

- ¹ Kiseliūnaitė Dalia, *Klaipėdos krašto toponimai: istorinis ir etimologinis registras*, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2020, p. 137, 180.
- ² Sembritzky Johannes, *Geschichte des Kreises Memel*. Memel, 1918, S. 88, 217.
- ³ Pėteraitis Vilius, Purvinas Martynas, Lūžija, Šiporiai (vok. Schäferei)/*Mažosios Lietuvos enciklopedija*, interneto prieiga <https://www.mle.lt/straipsniai/luzija>
- ⁴ Barauskienė Edita. Gyventojų pasikeitimas pokario metais (1945–1960)/*Priekulė. Mažas miestelis prie didelio kelio*, UAB „Judex“, 2005, p. 181–182.
- ⁵ Marijos Skrabs apsakymas apie savo vaikystę ir save/*Priekulė*, p. 435.
- ⁶ Duomenys – iš interneto prieigų <https://www.mle.lt/straipsniai/klisio-misko-uredija>; <https://www.mle.lt/straipsniai/miskininkai-klaipedos-kraste>; <https://www.mle.lt/straipsniai/girininkija>; <https://www.mle.lt/straipsniai/girininkiju-pastatai>

⁷ Informacija iš interneto prieigos

https://web.archive.org/web/20120312034926/http://kariuomene.kam.lt/lt/kariuomenes_struktura/sausumos_pajegos/padaliniai/dragunu_batalionas

⁸ Schäferrei/Memeler Damfboot, 20 September 1994, No. 9, S. 146.

⁹ Nikitenka Denisas, Aiškėja Alksnynės akmenų likimas//*Vakarų ekspresas*, 2022-10-21, interneto prieiga <https://ve.lt/gyvenimas/aiskeja-alksnynes-akmens-likimas>

Ikonogr. Nr. 6.

Friedrich Leopold von Schrötter 1796–1802 m. žemėlapis, sekcija Nr. 2 iš Berlyno valstybinės bibliotekos Prūsijos kultūros paveldo rinkinio – *Deutsche Staatsbibliothek, Preuss Kulturbesitz, Berlin, Sign. N1020/1*.

Kopijuota iš leidinio: Demereckas Kęstutis, *Klaipėda senuose žemėlapiuose*, Klaipėda: „Libra Memelensis“, 2018, p. 58.

Schäferei im Preußischen Urmesstischblatt 1834

© Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Ikonogr. Nr. 7.

Šėparija Prūsijos 1834 m. žemėlapyje. iš Berlyno valstybinės bibliotekos Prūsijos kultūros paveldo rinkinio. Interneto prieiga [https://wiki.genealogy.net/Sch%C3%A4ferei_\(Kr.Memel\)](https://wiki.genealogy.net/Sch%C3%A4ferei_(Kr.Memel))

Schäferei im Preußischen Urmesstischblatt 1860

© Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz

Ikonogr. Nr. 8.

Šėparija Prūsijos 1860 m. žemėlapyje iš Berlyno valstybinės bibliotekos Prūsijos kultūros paveldo rinkinio. Interneto prieiga [https://wiki.genealogy.net/Sch%C3%A4ferei_\(Kr.Memel\)](https://wiki.genealogy.net/Sch%C3%A4ferei_(Kr.Memel))

Ikonogr. Nr. 9.

1865 m. carinės Rusijos sudaryto Kauno gubernijos ir dalies Prūsijos žemėlapis 1872 m. leidimas, Interneto prieiga

http://maps.mapywig.org/m/Russian_and_Soviet_maps/series/126K/VTK_Ryad_XI_List_1_1872.

Ikonogr. Nr. 10.

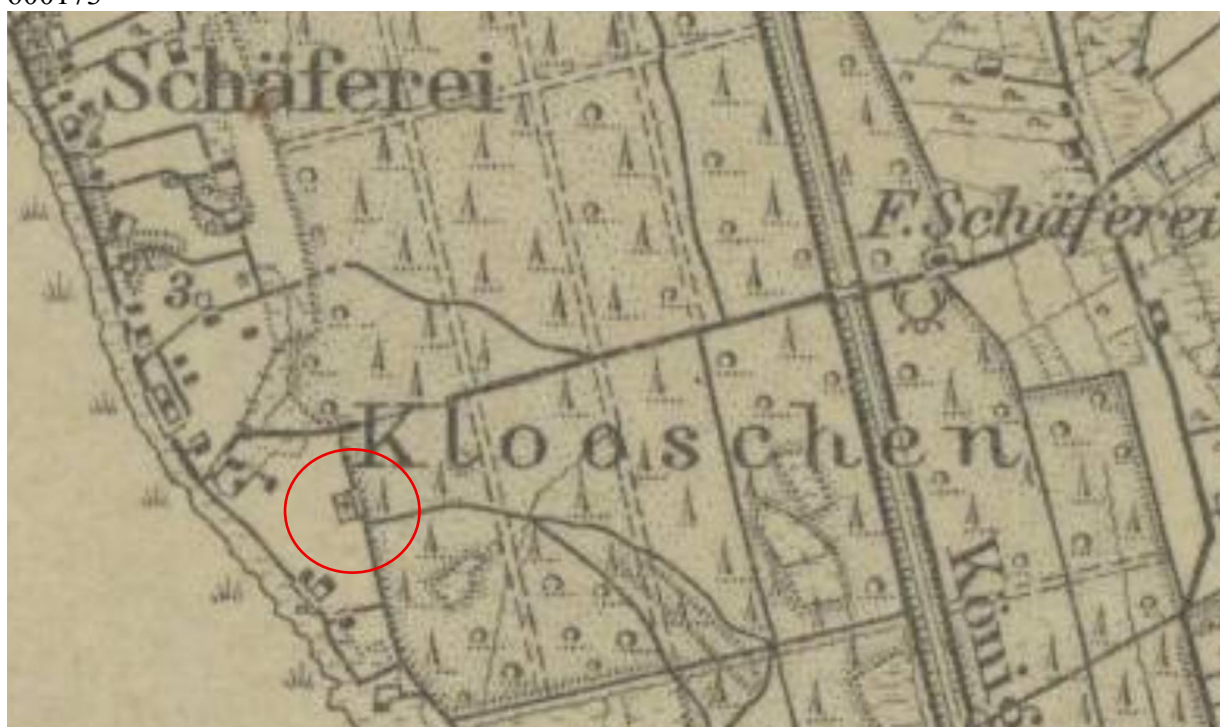
1893 m. vokiškas topografinis *Rytprūsių žemėlapis 3. Memel*, M 1:100 000, topografinis http://maps.mapywig.org/m/German_maps/series/100K_KDR_Generalstabskarte/DRMC/KDR100_003_Memel_ca1893_

Ikonogr. Nr. 11.

1910 m. sudarytas 1912 m. išleistas vokiškas topografinis žemėlapis *Messtischblatt Prökuls 11*,
M 1:25000, interneto prieiga

[http://maps.mapywig.org/m/German_maps/series/025K_TK25/493_\(11\)_Proekuls_1912_uniberk_C057600173](http://maps.mapywig.org/m/German_maps/series/025K_TK25/493_(11)_Proekuls_1912_uniberk_C057600173)

Ikonogr. Nr. 12.

1914 m. Vokietijos reicho topografinis žemėlapis *Karte des Deutschen Reiches*, 3. *Memel*, *M 1:100 000*.
 Interneto prieiga

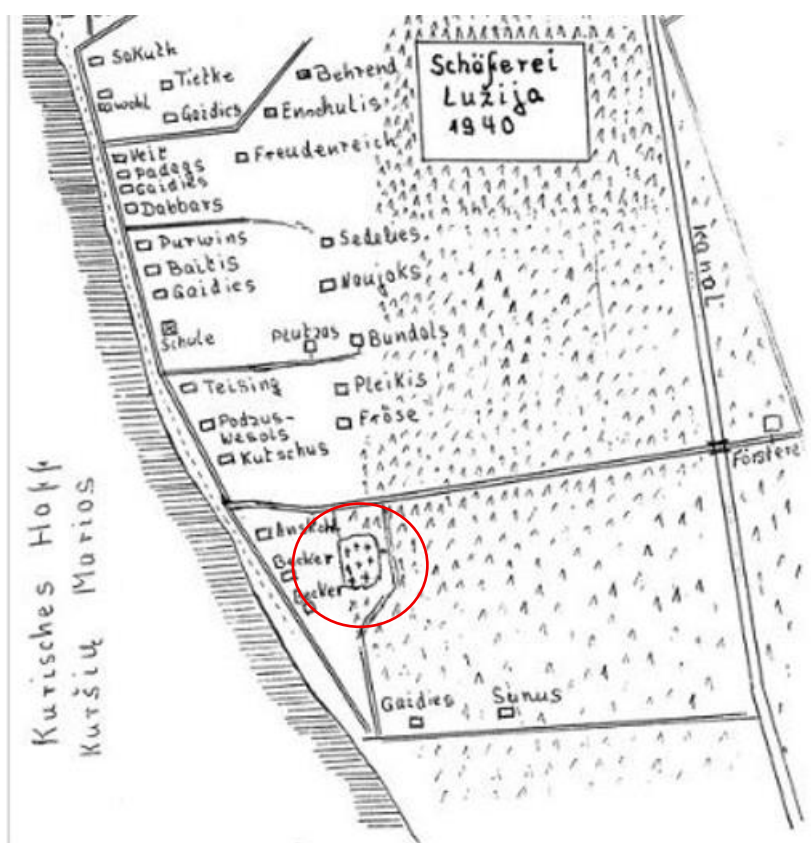
http://maps.mapywig.org/m/German_maps/series/100K_KDR_Generalstabskarte/300dpi/KDR100_3_Memel_1914_uniberk_C057002094

Ikonogr. Nr. 13.

1930 m. lietuviškas karinis topografinis žemėlapis *Klaipėda-Gargždai*, *M 1:100000*.

http://maps.mapywig.org/m/Baltic_states_maps/100K_Lit_300dpi_lithmaps/Lit100_1300_Klaipeda.

Familiennamen und Lage der Wohnhäuser um 1940 5
(Sizze: Walter Doblies)

Ikonogr. Nr. 14.

Lūžijos ir Šėparijos kaimo gyvenamųjų pastatų (sodybų) su savininkų pavardėmis 1940 m. schema.
Interneto prieiga https://wiki.genealogy.net/Datei:430px-Ort_Sch%C3%A4ferei_12_1231_Sch%C3%A4ferei_Karte

Ikonogr. Nr. 15.

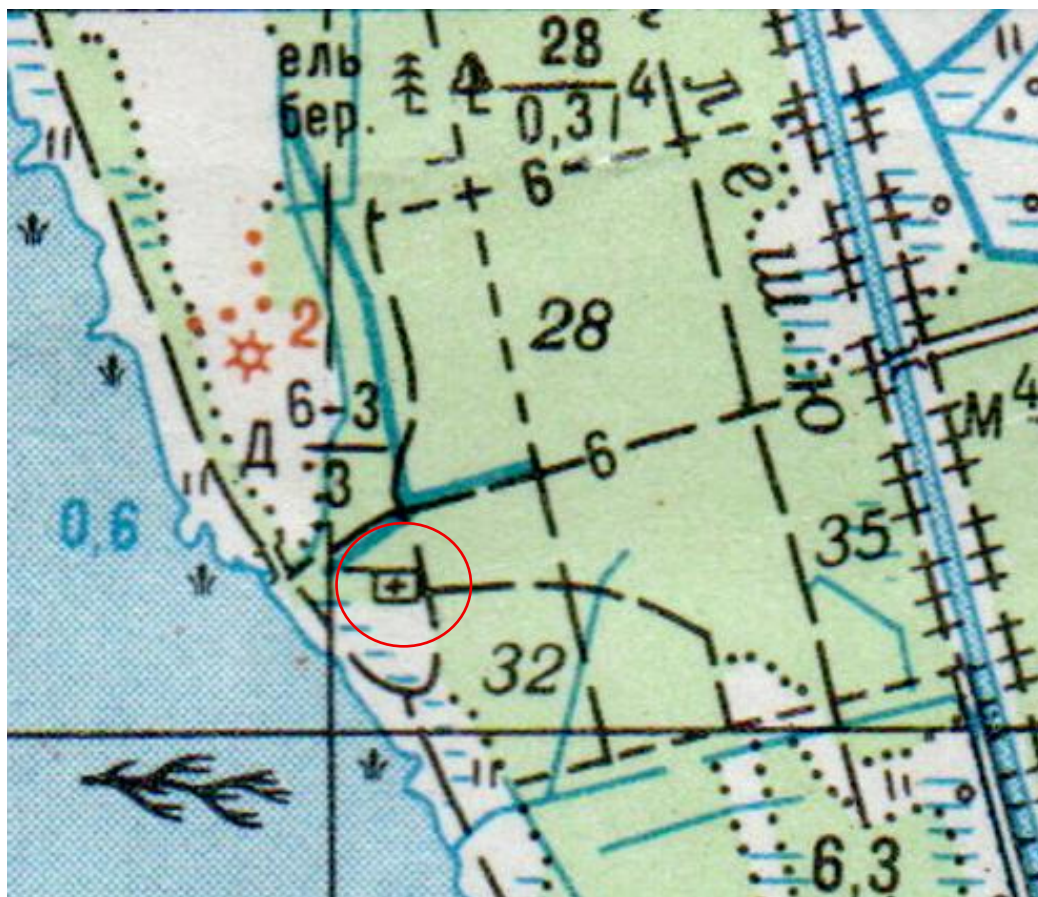
1940 m. rusų karinis topografinis žemėlapis N-34-19-A (*Шварцорт*), M 1:50000, interneto prieiga http://maps.mapywig.org/m/Russian_and_Soviet_maps/series/050K/RKKA050_N-34-19-A_SHvarcort_2-1940_

Ikonogr. Nr. 16.

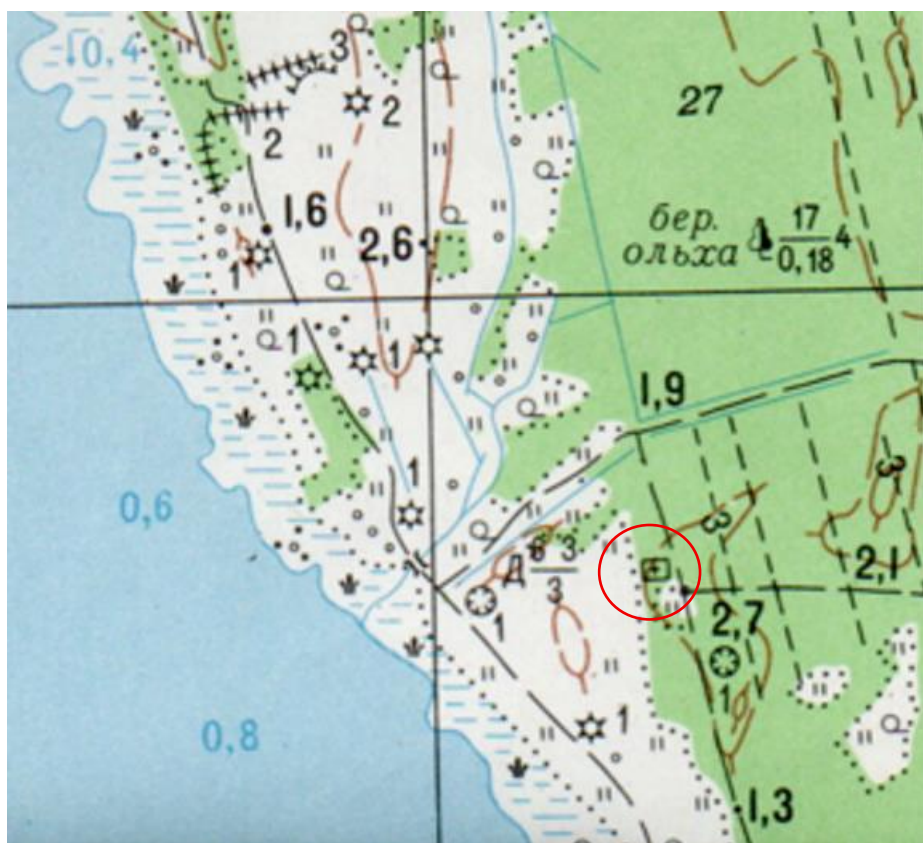
1941 m. vokiškas topografinis žemėlapis *Messtischblatt 0493Prökuls, M 1:25000*.

http://maps.mapywig.org/m/German_maps/series/025K_TK25/493_Proekuls_1941_uniberk_C057600182.

Ikonogr. Nr. 17.

Tiražuotas 1986 m. sovietinis karinis topografinis žemėlapis N-34-19 Шилуте, М 1:100 000.

Ikonogr. Nr. 18.

Tiražuotas 1984 m. tyrinėjimų pagrindu 1986 m. išleistas Sovietinis karinis topografinis žemėlapis C-47-16-A-6, М 1:25000